

М. І. ТАДЕЄВА

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ШКІЛЬНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ В БОЛГАРІЇ

Досліджено досвід навчання іноземних мов у сучасних школах Болгарії в рамках Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. Визначено основні принципи побудови шкільної іноземної освіти та особливості підготовки вчителя іноземних мов для роботи в початковій і середній школі. Проаналізовано вплив мовної політики країни на формування змісту шкільної іноземної освіти в XXI ст. й обґрунтовано необхідність її реформування. Окреслено перспективи використання болгарського досвіду в Україні.

Ключові слова: шкільна іноземна освіта, іноземна мова, методи навчання, сугестопедія, мовна компетенція.

М. И. ТАДЕЕВА

СОВРЕМЕННОЕ ШКОЛЬНОЕ ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ ЕВРОПЫ: БОЛГАРСКИЙ ОПЫТ

Исследуется опыт обучения иностранным языкам в современных школах Болгарии в рамках Общеєвропейских Рекомендаций по языковому образованию. Определяются основные принципы построения школьного иноязычного образования и особенности подготовки учителя иностранных языков к работе в начальной и средней школе. Анализируется влияние языковой политики страны на формирование содержания школьного иноязычного образования в XXI в. и обоснована необходимость его формирования. Намечены перспективы использования болгарского опыта в Украине.

Ключевые слова: школьное иноязычное образование, иностранный язык, методы обучения, суггестопедия, языковая компетенция.

M. I. TADEEVA

The article deals with the foreign languages teaching experience in modern Bulgarian schools in the frames of the European Framework of Reference for Languages. The author determines the basic principles of school foreign language education formation and the peculiarities of foreign language teachers' training for the elementary and secondary school, and she also analyses the country's language policy influence on the school foreign language education content formation in the XXI century and defines the needs of its reformation, stresses the perspectives of Bulgarian experience implementation in Ukraine.

Key words: school foreign language education, foreign language, teaching methods, suggestologic method, language competence.

Болгарія підписала у 1997 р. і ратифікувала в 1999 р. Конвенцію Ради Європи про захист національних меншин. Стаття 14 Конвенції передбачає, що болгарський уряд повинен забезпечити можливості освітньої системи, які дозволяють національним меншинам навчатися рідною мовою. Це навчання забезпечується кількома законодавчими актами. У статті 8 говориться, що студенти, які вважають рідною мовою не болгарську, можуть навчатися рідною мовою разом з болгарською як обов'язковою. Експертами міністерства освіти і науки визначені такі мови меншин, як турецька, румунська, угорська, вірменська та іврит. У 2003–

2004 навчальному році 30500 студентів виявили бажання вивчати турецьку мову як додатковий предмет і лише 1300 студентів висловилися за вивчення румунської мови.

Сьогодні досвід мовної політики та організації шкільної іншомовної освіти в Болгарії дуже цінний для модернізації шкільного вивчення іноземних мов в Україні. Адже ця країна після підписання Конвенції Ради Європи погодилася визнати такі мовні права і свободи своїх громадян, як:

- використання мов національних меншин в особистому і громадському житті;
- визнання права кожного громадянина на спілкування рідною мовою;
- визнання права висвітлювати особисту інформацію перед громадськістю мовою національних меншин;
- забезпечення можливості вивчати самому і вивчати під керівництвом учителя мови національних меншин;
- використання національними меншинами права створювати навчальні та інші суспільні заклади різними мовами;
- забезпечення кроскультурного і міжнародного співробітництва різними мовами.

Метою статті є аналіз досвіду організації шкільної іншомовної освіти в Болгарії та використання кращих її традицій та технологій в сучасній шкільній іншомовній освіті України.

Дослідження іншомовної освіти в Болгарії асоціюється передусім з роботами всесвітньо відомого в психолого-педагогічній науці вченого Георгія Лозанова, який у другій половині ХХ ст. започаткував сугестивний метод (метод навіювання), що стосується передусім вивчення іноземних мов. Працюючи в Софійському інституті сугестології, проводячи експерименти, він дійшов висновку, що метод навіювання дає можливість створити сприятливі умови для оволодіння учнями усним мовленням шляхом усунення багатьох технологічних бар'єрів, які виникають у ситуаціях навчання. Навчання за методикою Г. Лозанова проходило на двох рівнях – свідомому і підсвідомому, в яких задіяні обидві півкулі головного мозку, що дає оптимальні результати для засвоєння іншомовного матеріалу. Цей метод пізніше використовували для прискореного оволодіння іноземною, мовою, що дало позитивні результати і стимулювало організацію сугестопедичних курсів у нього на батьківщині та інших країнах (Росія, Японія, США). Метод Г. Лозанова широко застосовувався в болгарських школах з метою забезпечення інтенсивного вивчення іноземних мов і був в подальшому розвинутий у Росії Г. Китайгородського а в Україні – вченими школи С. Ніколаєвої [1, с. 19].

Проблемами становлення шкільної іншомовної освіти в сучасній Болгарії займалася російська дослідниця І. Юліянова [3], яка розглядала культурологічний потенціал змісту навчання другої мови (російської) в молодших класах болгарських шкіл.

Питанням аналізу мовної політики та її впливу на розвиток сучасної іншомовної освіти займався болгарський вчений А. Пачев [2], С. Герджикова здійснила компаративний аналіз вивчення англійської мови в початкових школах кількох міст Болгарії [7, с. 28–40]. У статті Р. Фей та Л. Давчевої розглядаються проблеми інтеркультурного навчання в болгарських школах, які реалізуються в праці іншомовної освіти [4]. Дуже цінний фактичний матеріал стосовно організації навчання іноземних мов в школах Болгарії напрацьований у Федерації національних інститутів мов [6], а також у відділі мовної політики Європейського Союзу [5, с. 42] та в Європейському центрі сучасних мов.

Викладання іноземної мови в школах Болгарії здійснюється в рамках загальноєвропейського та особливого національного освітнього середовища в цій країні. Основними характерними рисами навчання та викладання іноземної мови в Болгарії є такі:

- міністерство освіти та науки країни вважає, що знання іноземних мов є необхідним, щоб зробити ефективнішим використання робочої сили в умовах сучасних політичних та економічних реформ і для розвитку зв'язків з іншими країнами світу;
- міністерство ініціює викладання іноземної мови для більшості учнів з раннього віку;
- підвищено вимоги до викладання іноземних мов, особливо англійської, на ланці початкової та середньої освіти, визначається провідна роль англійської як міжнародної мови;
- англійська мова стала найбільш популярною при виборі першої іноземної мови за умов, коли учні мають можливість обирати першу та другу іноземні мови;

- органи освіти мають забезпечити в навчальних планах більше годин на вивчення іноземних мов, особливо це стосується годин на вивчення англійської мови;
- зростаючий попит на приватне навчання для учнів різного віку призвів до створення і розвитку багатьох приватних мовних шкіл;
- освітні та професійні можливості для молоді сьогодні залежать передусім від рівня знань іноземних мов [8, с. 273].

Розглянемо спочатку коротко загальні риси сучасної шкільної освіти в Болгарії. Система шкільної освіти в цій країні нині зазнає суттєвого впливу загальноєвропейських традицій. Міністерство освіти і науки повністю відповідає за державну освітню політику як у державних, так і в приватних школах.

Згідно з новим законом про народну освіту 1991 р., обов'язковий вік для навчання в початкових школах становить 7 років, але оптимальним є вік 6 років. В Болгарії розрізняють такі рівні навчання: початкова (1–4 класи), неповна середня (5–7/8 класи) і середня загальна (8–11/12 класи) освіта.

У дослідженні С. Герджикової аналізується сучасна шкільна система освіти в Болгарії, що складається з:

- початкової школи – 1–4 класи;
- базової школи – 1–7/8;
- загальної середньої школи – 1–6/7 класи;
- спеціалізованих шкіл, наприклад, сучасних шкіл з поглибленим вивченням сучасних мов – 8–11/12 класи;
- старшої школи – 9–12 класи [7, с. 34].

Спеціалізовані школи, які навчають учнів після 7 класу дуже популярні. При вступі учні складають два іспити (наприклад: болгарська мова та література, математика для шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов) [6].

З 1997 р. майже 60–70% випускників середніх шкіл продовжують навчатися в коледжах вищої освіти або університетах.

Загальна структура вчительської освіти включає дипломовані програми для вчителів різних типів та рівнів:

- класичний тип університетів – 5 років, магістр;
- педагогічні університети – 4 роки, бакалавр;
- вищі навчальні заклади – 4 роки, бакалавр;
- педагогічні коледжі – 3 роки, диплом учителя (філії університетів або незалежні).

Останні дві програми, готують, як правило, вчителів для дошкільної або початкової освіти. В Болгарії існує обов'язкова шкільна програма навчання, до якої нові обов'язкові предмети були введені у 1989 р. як результат впливу соціальних, політичних та економічних факторів. Так, російська мова вже не є обов'язковим предметом, а вивчення рідної мови переведене у вибіркового циклу для дітей незначних етнічних груп – таких, як турки, вірмени, євреї.

Структура національної шкільної програми охоплює три цикли предметів: обов'язкові (основні), спеціалізовані, вибірково предмети (факультативи). Основні предмети є обов'язковими предметами для всіх учнів. Спеціалізовані предмети забезпечують спеціалізоване тренування. Учні повинні обрати певну кількість (два або три) спеціальних предметів. Ці предмети стають обов'язковими. Вибіркові предмети забезпечують додаткове тренування залежно від зацікавлень учня.

Ці зміни в програмі базуються на пріоритетах, виголошених міністерством освіти та науки. Згідно з поправкою до закону про освіту 1998 р., всі учні складають іспити з болгарської літератури та математики наприкінці базової школи у 8 класі. Вони складають три іспити (болгарська мова, математика та спеціалізований предмет) після закінчення середньої школи.

Іноземні мови займають важливе місце в системі шкільної освіти Болгарії. Після Першої світової війни мовами які найчастіше викладались, були російська, англійська, французька, німецька, іспанська та італійська. В період НРБ учні фактично не мали вибору мови: російська або інша іноземна. Російська була введена для всіх учнів від 3 класу і до кінця середньої школи викладалась 2–3 години в тиждень. Однак інша іноземна мова була введена пізніше, в 5 класі

обсягом в середньому 3 години в тиждень до кінця середньої школи. Тепер учні можуть обирати між такими іноземними мовами: англійською, російською, німецькою, французькою, іспанською та італійською [6].

Іноземні мови в національному навчальному плані школи займають важливе місце з 1998 р., коли міністерство освіти і науки визначило свої пріоритети. Вивчення іноземних мов з раннього віку, з першого класу, стало обов'язковим, підтримане інформаційними технологіями та громадянською освітою.

Міністерство також встановило державну політику для навчання іноземних мов:

- основною ціллю є розширення вивчення іноземних мов для більшості учнів;
- нова програма для навчання іноземних мов уведена з метою забезпечити формування робочих практичних знань хоча б двох іноземних мов, учні мають змогу вибирати між шістьма іноземними мовами;
- перша іноземна мова повинна вивчатися на загальному або вищому рівні відповідно до типу школи, яку відвідує учень;
- друга іноземна мова повинна вивчатися на початковому обов'язковому рівні;
- іноземна мова, яка вивчається в технічних (професійно-технічних) вищих школах, повинна також вивчатися як іноземна мова за професійним спрямуванням [2, с. 212].

Учні починають вивчати першу іноземну мову, як правило, з 5 класу і надалі вивчають її обсягом 4 години в тиждень. Друга іноземна мова є вибірковою, її вивчення розпочинається з 7 класу.

У 1998 міністерство освіти і науки ініціювало проект розвитку програми з ранньої іншомовної освіти в Болгарії. Така навчальна програма реалізовується в школах всієї країни.

Кількість учнів, які вивчають нетрадиційні іноземні мови, залежить від кількості вчителів цих мов, що мають високу кваліфікацію.

У таблиці 1 вказана кількість учнів в Болгарії, які вивчали іноземні мови у 1998/99 навчальному році на початковому рівні.

Таблиця 1

Кількість болгарських учнів, які вивчали іноземні мови в 1998/99 навчальному році (дані Національного інституту освіти) [5, с. 31].

Іноземна мова	Дошкільний	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	Загальна к-сть
Англійська	340	12 874	5 718	4 881	4 453	28 266
Німецька	129	2 586	1 169	947	741	5 572
Французька	0	1 734	449	473	368	3 024
Російська	0	1 455	1 574	242	2 000	7 171
Іспанська	0	134	96	88	78	396
Італійська	0	75	25	57	51	208
Інша ІМ	0	127	96	109	127	459
Загальна к-сть на клас	469	18 985	9 127	8 697	7 818	45 096

Загальна кількість учнів 5–8 класів в державних школах в Болгарії за цей же навчальний рік становить 296 257 осіб.

Таблиця 2 відображає загальну кількість учнів в державних школах, які вивчали іноземні мови у 1997/98 навчальному році, та надання переваги особливим мовам.

Таблиця 2

Мови, які вивчалися в Болгарії у 1997/98 навчальному році (дані Міністерства освіти та науки) [5, с. 91].

ІМ	Англійська	Російська	Німецька	Французька	Іспанська
ІМ1	327 674	120 966	98 846	89 254	8 251
ІМ2	37 843	61 233	28 200	16 228	4 126

	(25.6%)	(41.5%)	(19.1%)	(11%)	(2.8%)
--	---------	---------	---------	-------	--------

Оцінювання рівня володіння мовами вважається ключовою, хоч досі й невирішеною проблемою. Існує Національний освітній центр оцінювання, який є частиною Національного інституту освіти. Цей центр готує тести трьох рівнів освіти: за 4, 8 і 12 класи. Він також готує тести з болгарської мови.

Більшість учнів у Болгарії відвідують державні школи, тому держава відіграє найважливішу роль в вивченні іноземних мов. Згідно з поправкою до закону про освіту, регіональні інспектори роблять важливий внесок у децентралізацію освіти в країні.

За останні роки в країні з'явилося багато приватних шкіл, здебільшого початкового та базового типу. Всі вони пропонують для вивчення різні іноземні мови і більшість з них – англійську. Також є велика кількість приватних мовних центрів, які пропонують англійську, німецьку та французьку мови. Мовні курси спрямовані на широкий діапазон вікових груп – від молодших школярів до дорослих.

Існуючі в Болгарії – іноземні культурні центри, як Британська рада, Інститут Гете, Французький культурний центр та Центр ВВС – також пропонують вивчення іноземних мов, переважно для дорослих.

Сучасні соціально-економічні умови в країні призвели до суттєвого зменшення талановитих вчителів з державних школах. Більшість з них залишили професію за час перехідного періоду. Професія вчителя досі є низькооплачуваною і їх соціальний статус дуже низький порівняно з високим статусом педагога на початку століття. Загалом немає чітко окресленої державної політики для підготовки вчителів. Р. Фау і Л. Давчева визначають три типи програм для викладачів у рамках інтеркультурної освіти [4, с. 342].

- Підготовчі програми:
 - університетські мовні факультети, такі як факультет Британських та Американських наук і факультет Німецьких наук в університеті в Софії;
 - початкова та дошкільна освіта з іноземних мов, запроваджені в університеті в Софії у 1997 р.;
 - викладання іноземних мов в початкових та середніх школах, на факультеті прикладної лінгвістики у Новому Болгарському університеті в Софії з 1997р.
- Програми підвищення кваліфікації і заклади щодо підвищення кваліфікації вчителів:
 - За підвищення кваліфікації вчителів у Болгарії відповідальні: Центральний інститут підвищення кваліфікації вчителів, підпорядкований Софійському університету; інститут (м. Стара Загора), підпорядкований університету в Пловдив; інститут (м. Варна), підпорядкований Шуменському університету. Відповідно до вимог, встановлених міністерством освіти і науки, ці заклади організують додаткові підготовчі курси для вчителів, що працюють з молодшими школярами. Майже 300 вчителів у рік проходять курси підвищення кваліфікації, які тривають від одного до двох тижнів протягом навчального року, так само як і під час літніх канікул;
 - Британська рада, Інститут Гете, та Французький культурний центр підготували додаткові програми для вчителів і вчительських тренерів у співробітництві з міністерством освіти та науки Болгарії. Ці програми працюють в трьох інститутах підвищення кваліфікації протягом року та під час літніх канікул. Деякі з програм забезпечують скорочений курс підготовки в мовному центрі або університеті в країні мови, що вивчається. Основна програма Британської ради – це «Train the Trainer», проект, який встановлює мережу вчительських тренерів по всій країні. Деякі з цих тренерів спеціально зорієнтовані на викладання іноземних мов молодшим школярам. Схожі мережі працюють для викладачів французької та німецької мов;
 - існують різні послідовні та інтегровані програми, які забезпечують різнопланові шкільні види діяльності, включаючи дні відкритих дверей, спостереження, обговорення та певні дослідницькі проекти;
 - існують однорічні курси перекваліфікації вчителів в університетах.

Протягом 1998/99 навчального року Новий Болгарський університет організував програму підвищення кваліфікації для викладачів початкових шкіл, щоб вони мали змогу стати дипломованими викладачами іноземних мов в початкових школах. Крім мовного курсу (840 годин), програма включала методологічний курс, наприклад: «Методика викладання

іноземної мови молодшим школярам» (60 годин), «Аналіз та створення навчально-методичних комплексів» (15 годин), «Оцінювання та тестування» (15 годин), «Інформаційні технології» (15 годин). Програма забезпечувала 15 годин спостереження та аналізу уроку іноземної мови і 60 годин практики викладання [9, с. 21–23].

Через велику зацікавленість вчителів такі програми працюють по всій країні. Вони тісно пов'язані з двома підготовчими програмами, запропонованими в Новому Болгарському університеті, такими як «Педагогіка викладання іноземних мов та початкова і дошкільна педагогіка» та «Іноземна мова в початковій школі і дитячому садочку» [3, с. 192–194].

Програми перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов сприяють поліпшенню мовної компетенції і розвивають професійні якості вчителів.

Нині існує кілька категорій вчителів, які постійно викладають іноземні мови в школах Болгарії:

- випускники університетів, які володіють мовою на достатньому рівні, що закінчили чотирирічний або п'ятирічний курс навчання в університеті;
- не випускники університетів:
 - дипломовані/кваліфіковані вчителі, що пройшли трирічний курс в коледжах і мають ліцензію на викладання мов дітям віком від 6 до 14 років. Переважно вони недостатньо володіють іноземною мовою і їх розмовна англійська не завжди повністю відповідає цілям викладання;
 - перекваліфіковані вчителі, що є випускниками університетів з інших спеціальностей, таких як російська мова або інженерія. Вони пройшли однорічний курс інтенсивної перекваліфікації в університеті з метою викладання іноземних мов;
 - тимчасові вчителі: вони не завжди некваліфіковані вчителі і найчастіше є випускниками іншомовних середніх шкіл і володіють високим рівнем знань з іноземної мови. Такі вчителі зустрічаються рідко і призначаються тільки на один рік. Цей тип викладання розповсюджується тільки на молодші вікові групи [8, с. 271].

Таблиця 3 показує кваліфікацію вчителів, які практикували іноземні мови в 1995/96 навчальному році (Інформація, стосується тільки до вчителів державних шкіл).

Таблиця 3

ІМ	Заг. к-сть вчителів	Рівень університету	Рівень коледжу	Рівень вищої школи
Англійська	3 547	2 129	575	843
Російська	2 667	2 025	524	118
Французька	1 958	995	702	261
Німецька	1 557	1 042	340	175
Іспанська	93	84	–	9
Італійська	34	31	2	1

Згідно з національним стандартом щодо підготовки вчителя, опублікованим в лютому 1998 р., вчителі повинні мати ступінь бакалавра, прослухавши курс, як мінімум, 3400 академічних годин протягом 4 академічних років [5, с. 32].

Навчальні курси поділяються на три підгрупи: обов'язкові, спеціалізовані, вибіркові. Обов'язкові курси забезпечують ґрунтовну підготовку, а спеціалізовані курси відповідно – спеціальну підготовку. Майбутні фахівці зобов'язані обрати певну кількість спеціалізованих курсів. Вибіркові курси забезпечують додаткове тренування залежно від зацікавленості студентів.

Існують 4 основні модулі обов'язкових курсів. Студенти, які володіють болгарською мовою та основною іноземною мовою, повинні проходити наступні курси з засвоєнням таких модулів:

- загальний філологічний модуль загальним обсягом 315 академічних годин, який включає курси «Вступ до загальної лінгвістики» (60 годин), «Вступ до теорії літератури» (60 годин), «Класична мова» (45 годин), «Класична та західна європейська література» (75 годин), «Російська література» (75 годин);

- модуль болгарської філології загальним обсягом 674 академічні години, що включає курси: «Теоретичний курс сучасної болгарської мови» (240 годин), «Болгарська література» (240 годин), «Історична лінгвістика» (150 годин), «Болгарський фольклор» (45 годин);

- модуль іншомовної освіти, загальним обсягом 1425 академічних годин, який включає курси: «Теоретичний курс відповідної іноземної мови» (210 годин), «Вивчення культури» (45 годин), «Література країни, мова якої вивчається» (210 годин), «Практичний курс іноземної мови» (960 годин);

- психологічний, методологічний та освітній модуль, загальним обсягом 195 академічних годин, який включає курси: «Психологія» (60 годин), «Аудіо-візуальні та інформаційні технології» (15 годин), «Методика викладання болгарської мови» (60 годин), «Методика викладання літератури» (60 годин).

Під керівництвом професора Г. Лозанова була розроблена нова методика, яка базувалася на сугестопедичному підході. Міністерство освіти і науки затвердило підручники та навчальний план за цією методикою. Певна кількість шкіл в країні користувались цими підручниками. Однак у 1991 р. вказана методика була необдуманно закрита [4, с. 341].

У 1993 р. міністерство освіти і науки затвердило два типи програм з вивчення іноземних мов у державних школах. Згідно з першою програмою, перша іноземна мова вводиться у 1 класі і вивчається до 12 класу. Друга іноземна мова починається в 2 класі і також вивчається до 12 класу.

Альтернативна навчальна програма була затверджена в 1994 р. В ній перша іноземна мова вивчається з 1 класу, а друга іноземна мова – з 5 класу. Як перша, так і друга іноземні мови вивчаються до 12 класу. Інтенсивність уроків іноземної мови в цьому навчальному плані показана в таблиці 4.

Таблиця 4

*Кількість мовних уроків на тиждень в Болгарії
(дані Міністерство освіти та науки)*

Клас	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
ІМ1	3	4	5	5	5	5	4	4	4	4		
ІМ2					4	4	4	4	4	4		

Тривалість кожного уроку в 1 класі становить 35 хвилин, для решти класів – 40 чи 45 хвилин.

В Болгарії існує нині значний рух за вивчення іноземної мови в початковій школі. Згідно зі статистикою за 1996/97 навчальний рік, з 431 790 учнів в початкових школах 33 571 (7,78%) вивчають іноземну мову з 1 класу. Кількість учнів, які вивчають іноземні мови, така: англійська – 21 478, російська – 7 041, німецька – 2 687, французька – 1 896, іспанська – 367, італійська – 102 осіб.

Вчителі іноземних мов у школах не обов'язково є носіями болгарської мови. Вони найчастіше не мають високої кваліфікації, іноді призначаються на один рік, якщо не володіють відповідним дипломом, а також рідко є класними керівниками.

Немає сумніву, що позитивне ставлення вчителів іноземної мови до своєї роботи – важливий фактор ефективного викладання та навчання. Як правило, вчителі активно цікавляться останніми новинками в методиці викладання іноземної мови, беруть участь у семінарах, майстер-класах та курсах і достатньо впливають на позитивну мотивацію учнів щодо вивчення іноземних мов.

Цілі сучасної ранньої іншомовної освіти реалізуються під впливом мотивації учнів і батьків на позитивний результат.

Останні дослідження ситуації з вивчення в школах Болгарії іноземних мов показали, що:

- 4% населення віком від 18 до 65 використовують іноземну мову як засіб повсякденного спілкування;

- 20% випускників університетів мають достатні знання іноземної мови (більшість з них відвідували школи з поглибленим вивченням іноземних мов);

- 70% батьків хочуть, щоб їх діти мали ґрунтовні знання англійської мови [7, с. 35].

Міністерство освіти та науки є єдиним органом, уповноваженим затверджувати і рекомендувати список іноземних та місцевих підручників, які використовуються в різних класах і типах шкіл у Болгарії. Школи можуть вибирати підручники, що загалом поділяються на три категорії: підручники, написані та видані на місцевому рівні; іноземні підручники, ліцензовані для видання в Болгарії; оригінальні іноземні підручники, запропоновані на ринку підручників країни представниками іноземних видавців.

Ситуація з методичними матеріалами відрізняється стосовно вивчення різних іноземних мов. Місцеві підручники для вивчення французької, іспанської та італійської мов не доступні для початкової школи. Існують локальні підручники з німецької та російської мови для 1 класу. Є альтернатива вибору між двома наборами книг для курсу вивчення німецької мови для 1–3 класів та підручник для 4 класу. У 1999 р. був виданий новий підручник німецької мови для молодшої школи [4, с. 350].

Іноземні підручники, ліцензовані до видання в Болгарії, – переважно для старших класів. Більшість підручників, виданих Британською радою та Французьким альянсом, використовуються для вивчення англійської та французької мов, посольство Іспанії забезпечує підручниками з вивчення іспанської мови.

Сучасна методика викладання іноземної мови включає такі техніки, як «Мозкова атака» обговорення, та вирішення проблем, базоване на темах і завданнях викладання; застосовується для роботи в парах, групі та індивідуально. Іноді школам бракує технічного обладнання. Відеозаписи використовуються рідко. Новітні інформаційні технології, комп'ютери та мультимедіа не завжди є доступними в державних школах, на відміну від шкіл приватних [6, с. 1–4].

Навчальні умови в школах Болгарії потребують удосконалення шляхом забезпечення більшої кількості сучасних підручників та аудіо- та відео додатків. Шкільні бібліотеки повинні бути оснащені найсучаснішою літературою та технічними засобами.

В школах Болгарії існує нормативне оцінювання знань. Існує також офіційне й неофіційне оцінювання. Офіційне оцінювання застосовується в початковому навчанні іноземних мов.

Узагальнюючи сучасні проблеми викладання іноземних мов у школах Болгарії, можна сказати, що:

- не вистачає кваліфікованих викладачів іноземних мов;
- мовна компетенція є часто проблемою для вчителів молодших класів;
- бракує фінансових стимулів для вчителів, що і є результатом низького статусу цієї професії;
- нема узгодження та взаємозв'язку між середнім та вищим рівнем освіти;
- існує потреба в більшій національній координації роботи вчителів; розвитку шкільної програми із сучасних мов, розробленні напрямків навчання, написанні підручників та їх випуску;
- підготовчі програми для вчителів проводяться в університетах з малою кількістю годин, відведених на вчительську практику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапонова С. В. Огляд зарубіжних методів викладання іноземних мов ХХ століття // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 19.
2. Пачев А. Языковата общности в условията на европеизация и глобализация / Ангел Пачев. – София: Сена PL, 2006. – 252 с.
3. Юлиянова И. В. Культурологический потенциал содержания обучения руському языку в младшых классах болгарской школы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / Ирина Валерьевна Юлиянова. – М., 2003. – 233 с.
4. Fay R., Davcheva L. Interculturalizing education in Bulgaria: the contribution of the National Helpdesk for intercultural learning materials // Intercultural Education. № 16 (4). 2005. – P. 331–350.
5. Key Data on Teaching Languages in School in Europe. Eurydice. Belgium, 2005. – 109 p.
6. European Federation of National Institutions for Language. Bulgaria. Teaching of Foreign Languages within the education system. 2009 // [Електронний ресурс] – www.efnil/ – 4 p.
7. Gerdzhikova S. A comparative study of English language education in Bulgarian primary schools. University of Plovdiv. Euroelite School for Languages and Computing. Bulgaria, 2005. P. 28–40.
8. Griffith S. Teaching English Abroad // Vacation Work Publications. Oxford. – 2005. – P. 268–274.
9. Practical Aspects of Bulgarian Language Training and Education of Refugees / Refugee Integration Center SAR with the COM. National. Assembly. Sofia, 2005. – P. 21–25.

10. The English Language Trainer and Teacher Training Project, Bulgaria. English in Secondary Schools // British Council. BBC, 2008. [Електронний ресурс] – www.teachingenglish.org.uk